

- ^{51.} Hanegraaff W. J. Western Esotericism: A Guide for the Perplexed... – P. 38.
^{52.} Faivre A. Western Esotericism : A Concise History... – P. 79.

В конце XIX – нач. XX в. в культурной жизни Европы произошел интересный феномен – европейская интеллигенция начала массово увлекаться эзотерическими идеями и концепциями. В этот период поднялась первая волна всплеска интереса к новым духовным истокам и активное образование тайных обществ. Эзотерические идеи на рубеже вышеупомянутых веков не появились спонтанно и случайно. В данной статье автор преподносит краткую предысторию их возникновения и анализирует причины, которые обусловили их появление.

Ключевые слова: духовность, эзотерика, западный эзотеризм, оккультизм, романтизм.

In the late XIX – early XX century in the cultural life of Europe took place an interesting phenomenon – many european intellectuals began to admire the esoteric ideas and concepts. The first wave of a surge of interest in new sources and active spiritual formation of secret societies went up during this period. Esoteric ideas on the edge of aforementioned centuries did't appear spontaneously and accident. In this article the author gives a brief background of their origin and analyze the reasons that led to their appearance.

Keywords: spirituality, esotericism, western esotericism, occultism, romanticism.

УДК 392.51(477.85/.87)

Христина БОЙЧУК

БАРВІНКОВИЙ ОБРЯД У ВЕСІЛЬНІЙ ОБРЯДОВІСТІ ГУЦУЛЬЩИНИ (за матеріалами с. Микуличин Яремчанської міськради Івано-Франківської області)

У статті описаний один з основних елементів традиційного весілля – барвінковий обряд на Гуцульщині як невід'ємний компонент сімейної обрядовості і яскравий показник національної ідентичності. У сучасному урбанізованому світі важливо простежити, настільки добре збереглися і відтворюються ті чи інші традиції та обряди. Барвінковий обряд з давніх часів мав особливе значення оскільки символізував кохання, дівочу цноту і щасливий шлюб. Особлива увага в роботі акцентується на відтворення Барвінкового обряду в селі Микуличин як регіону Гуцульщини.

Ключові слова: барвінковий обряд, весілля, сваха, весільний вінок, барвінок.

Комплекс весільної обрядовості, характеризується яскравим багатством елементів, а також нашаруванням нових і старих форм. Інтерес до традиційно-побутової культури Карпатського регіону, і Гуцульщини зокрема, зумовлюється консервацією тут багатьох архаїчних культурних реалій. Відомо, що традиційна культура краще зберігається в гірських місцевостях, адже у силу відносної ізольованості ці території менше і значно пізніше відчувають на собі вплив суспільних змін.

Вперше гуцульське весілля задокументував етнограф Володимир Шухевич. Науковець вивчав Гуцульщину впродовж сорока років. У 1902 році вийшов друком третій том його праці “Гуцульщина“, в якому було докладно описане це дійство¹. Продовжили вивчення весільної обрядовості такі вчені як С. Витвицький², В. Гнатюк³, Р. Кайндль⁴. Усі вони визначають гуцульське весілля як найважливіший родинний обряд, який законсервував у собі значущі сакральні й театральні елементи.

Багато наукових розвідок з даної тематики публікується у сучасних часописах. Статті з гуцульської проблематики друкуються в таких спеціалізованих журналах як “Гуцульщина“, “Гуцулія“, “Гражда“, “Гуцульський календар” та багатьох інших. Про гуцульське весілля читаємо у статтях Г. Кожолянка та М. Генік-Березовського. Короткий огляд звичаїв Коломийської Гуцульщини подав М. Савчук, а Н. Лещенко описала традиції святкування весілля у Космачі. Яскравим свідченням зацікавлення гуцульською весільною обрядовістю є численні монографії, що публікуються в останні роки. Свідченням цьому є книги І. Мисюка “Весілля на Гуцульщині” та М. Лукечичи “Під весільний вінець”⁵.

Про весільний вінок і його магічне оберегове значення писала в своїй праці “Українські народні головні убори” Галина Стельмашук, де в одному з розділів описала традиційні головні убори у народних звичаях та обрядах⁶.

Незважаючи на появу на початку XXI ст. значної кількості інноваційних обрядових елементів, гуцульське весілля продовжує зберігати високий рівень традиційності. Водночас деякі елементи обрядовості подекуди виходять із загального вжитку, однак їх сакрально-ритуальний зміст залишається в пам’яті респондентів⁷.

У структурі перед шлюбних весільних дій переважної більшості сіл Західної частини України, і Гуцульщині зокрема, особливе місце посідає барвінковий обряд, який був давнім за походженням, а за значенням і символікою – тотожний коровайному. Барвінковий обряд широко побутував на Подністров’ї, у Карпатах та Закарпатті. Розгалуженість дій, пов’язаних з виготовленням вінків для молодих, свідчить про вияв особливої шани до цієї вічно зеленої рослини та віру в її магічний вплив на долю молодих⁸.

Принагідно зазначимо, що для Західної України більш притаманною була барвінкова культура, для Східної – коровайна. Перехідною зоною виступало Поділля: там молода із дружками у п’ятницю йшла до лісу за барвінком, і того ж дня родичі та сусіди сходилися на випікання короваю. Але як би не розподілялися ці два весільних обряди по регіонах, вони мають єдине і дуже давнє коріння, пов’язане з поклонінням культові рослин та предків. В українців вічно зелений барвінок завжди вважався символом вічності кохання та шлюбу і, природно, одним із головних елементів весільної обрядовості⁹.

Основними обрядовими діями є виготовлення весільних вінків, які відіграють важливу роль на гуцульському весіллі. Напередодні дівчата – “дружки” збирали барвінок і зносили його до хати “збиральниці”¹⁰. Шиють вінки, саме, у четвер, бо за давнім звичаєм п’ятниця вважається “пісним днем”, а в суботу вже розпочинається церемонія весілля¹¹.

До участі у виготовленні весільного вінка запрошували “свашок”, “свах”. Свашками могли бути тільки одружені жінки, які щасливо живуть у шлюбі, мають дітей і користуються повагою в односельчан, “були порядними газдинями”¹². На роль свахи не можна запрошувати розлучену або вдовицю, це вважалося поганою прикметою¹³. На території Поділля, Буковини і Гуцульщини обряд пошиття весільного вінка відбувався за участі матері, батька, старости, дружок, свях у різних варіаціях, залежно від місцевого звичаю¹⁴. На вінках почесне місце належало батькам, якщо хтось із них помер то цю функцію виконували хресні батьки або інші близькі родичі (дядько, тітка). Шити вінок починали з ранку, а до обіду мали скінчити роботу¹⁵.

Для того щоб вишити вінок стіл застеляли білою скатеркою, зверху стелили білу хустку і сито. У сито складають біле полотно, дві пари білих рукавичок, цвіт часника, 9 монет із заделегіть пробитими дирками (номіналом 10 копійок), 3 позлітки, ножниці, ніж, картон, голка з червоною ниткою, біла лента, мед, барвінок, коровай, 2 малих калача. Всі ці речі мають бути новими і раніше не вживаними¹⁶.

Додавали цвіт часника, щоб молоді були здорові і щоб захиститися від злих сил. Цікаво, що на території Бойківщини, часник виконував не тільки захисну функцію “Від злого ока”, “нечистих духів”, “щоб не зурочили” тощо, а й ще засвідчував незайманість нареченої. Оскільки тут традиційний обряд комори у весільному обряді був відсутній, то, за словами місцевого населення, про ознаки незайманість дівчини мали свідчити певні елементи весільного одягу та головного убору нареченої¹⁷.

Монети і золоті позлітки, символізують багатство, мед – солодке жити, барвінок – три-вале кохання і звичайно коровай, щоб жили в достатку¹⁸.

Коли вже всі зібралися свахи приходять до хати молодої (молодого), де в одній із кімнат для них приготовлений стіл. Старша сваха вітається з гостями і благословляє на подальшу роботу: “Ми прийшли у добрий час щоб побажати і розділити радість ваших вінків, вашого весілля, щоб Бог допоміг як в добрий час почати і ще в добрий час закінчити на радість, на веселість ваші вінки”. Свахи передають господині хліб, калачі з барвінком: “Приймай малий за великий, від мене малий від Бога більший”, після чого цілують господиню. Перед початком робити всі присутні моляться “Отче наш” і просять благословення в Бога: “Щоб з чистими думками розпочатим роботу”¹⁹. Під час шиття вінка в кімнаті не можна сваритися, їсти чи пити. Весь процес супроводжується піснями – ладканням.

Ой благослови Боже, ой благослови Боже
 До нас Боженько, бо у нас нині гаразд.
 Ангели воду носять, пречисту Діву просять
 Пречиста Діва-мати, пречиста Діва-мати,
 Ходи нам помагати віночки зачинати
 Але піди рідна мати в комору
 Та принеси нам барвінок у бору
 Дві голочки тоненькі, тай ниточки шовкові²⁰.

Після цих слів батьки, одягають на руки білі рукавиці, передають свашкам зав'язане у хустині ситце з всіма необхідними атрибутами і цілують свашок. Під спів свашок починається робота.

Ой кувала й зозулечка в суботу
 Тай зачни ж нам старша свашко роботу.
 Шийся віночку гладко, як червоне ябко
 Іти мені в нім між люди²¹.

Важливо, щоб вінок був зшитий однією суцільною ниткою без “гудзів” (вузликів), тоді життя молодих буде гладким, без сварок і негараздів. Оскільки раніше не було клею, то “політки” (мішуру) на сукняну основу “збиральниця” могла прикріплювати медом²². Про те, що вінок мастять медом і вкривають позліткою, зазначав у своїй праці “Гуцульщина” М. Шухевич²³.

Старша сваха бере ніж і вирізає з дна короваю, який знаходиться в ситі, три невеличкі шматочки, змашує їх медом і завиває в білу матерію. Матерія є символічною, “щоб вони (молоді) були ситі, одіті, багаті”²⁴.

Перший шов у вінку мали зробити батьки. Сваха запрошує першою прошити вінок маму, а потім тата. Вся дія супроводжується співом:

Та підіймай рідна мамко й у гору,
 Та прошивай, рідна мамко, у гору
 Благослови дитинку на долю.
 А вчора дзвонили всі ангели в дзвіночок,
 Та прошивай, рідний татку, віночок
 Та прошивай, рідний татку, й у гору
 Благослови дитинку на долю²⁵.

Далі обкладає листям барвінку, навколо ставить три монети (заздалегідь пробиті), три маленьких часничка (цвіт) і прошивається червоною ниткою. До нього пришивають “гушку”. “Гушка” – намотана на палиць, по три рази “за сонцем” червона нитка, а потім перекручується. За формою нагадує бантик. “Гушку” роблять “аби було багатство”²⁶. Під час роботи свахи продовжують спів:

Шкода мамко того сиру, тай тої сметани,
 Що ти мене готувала й до чужої мами.
 Було, мамко, сир з'їсти, сметану продати,
 Було мене до чужої мамки не давати.
 ***

Зашуміла ліщинонька, як сі розвивала,
 Заплакала молоденька, як сі віддавала.
 Ой не шуми ліщинонько, тай не розвивайся,
 Не плач, не плач дівчинонько тай не віддавайся.
 Та як мені не шуміти, як я зелененька
 Та як мені не плакати як я молоденька²⁷.

На останньому етапі сваха позолочує вінок, а саме замотує його в позлітку. Коли вінок уже вишитий, сваха благословляє “лишки, які залишилися після роботи” і складає їх знову у сито. Туди ж ставлять і пошитий вінок, зав'язують усе в хустку і передають батькам²⁸.

Ой кувала зозулечка в суботу, в суботу,
Приймай, приймай, мамко, й, татку, роботу.
Ми вінок й ушили, в Бога благословили.

Сито з вінком ховають в шафу і “не рушають” до суботи, дня коли, власне, розпочинається весільне дійство.

Ой ми роботу скінчили, лиш горілки не пили.
А по столу старостонько дивисі,
Та до свахи горілки напиїсі²⁹.

Після весілля сито з усім реманентом зберігають, у надійному місці, подальше від чужого ока. Його можна передати молодшій сестрі, “і так від дитини до дитини, а вже як усі діти вийдуть заміж, то можна передавати в родину”³⁰. Але це роблять при умові, що молоді добре живуть і можуть “передати талан” на благополучне сімейне життя.

Традиційно барвінковий обряд завершується гостиною, що було своєрідною подякою свахам за їхню роботу. Гості співають та жартують.

Віддалас ти, моя мамко, за ліс, за ліщину,
Тай наказалас приходити за рік у гостину.
Віддалас ти, моя мамко, за гори, за гори
Тай нічого мні не дала, лиш одні пчоли.
А пчоли сі вироїли, а я сі лишила
Так мамко й рідненька, шос ми наробила³¹.
***

Ой наша й молоденька така веселенька,
Та як у тій Чорногорі вода студиненька,
Та гой вода студиненька, як в ночі, так і в днину,
Та гой наша молоденька лише й на годину³².

Обидва атрибути – вінок молодої і вінок молодого – після весілля подружжя обов’язково зберігало протягом усього життя як оберіг свого сімейного благополуччя³³.

Підсумовуючи, ще раз наголосимо на тому, що весільне дійство складалося з низки обрядових дій та ритуалів. А барвінковий обряд є неодмінним компонентом передшлюбної обрядовості, яка мала чітку структуру і послідовність. У різних регіонах України ці складові були розвинуті не однаково і посідали різне місце в загальній структурі весільної обрядовості. Барвінковий обряд був традиційним для мешканців Карпат, і Гуцульщини, зокрема. Його смислове значення полягало у обрядовому відокремленні нареченої від неодруженої молоді, тобто символізував перехід до іншого соціального складу, прощання молодої з дівуванням. Цей обряд включав урочистий вихід дружок за барвінком, благословення матері на шиття вінків для молодої і молодого, участь у процесі жінок, щасливих у сімейному житті. Важливе місце вінка у весільному обряді засвідчене і обширними циклами відповідних обрядових пісень – ладканок чи так званих барвінкових – на Гуцульщині.

1. Шухевич В. Гуцульщина. Ч. 3 / В. Шухевич. – 2-е вид. – Верховина : Журн. “Гуцульщина“, 1999. – Розділ XII. Гуцульське весілля. – С. 21–78.

2. Витвицький С. Історичний нарис про гуцулів / Софрон Витвицький. – Коломия : Світ, 1993. – 95 с.

3. Гнатюк В. Причинки до пізнання Гуцульщини / В. Гнатюк // Записки НТШ. – Львів, 1917. – Т. СХХІІІ–СХХІV. – С. 1–58.

4. Кайндль Р. Гуцули: їх життя, звичаї та народні перекази / Раймунд Кайндль – Чернівці : Молодий буковинець, 2001. – 208 с.

5. Дмитрук І. Гуцульська весільна обрядовість в етнографічних дослідженнях кінця ХІХ–ХХ ст. / І. Дмитрук // Весільна обрядовість у часі і просторі [Текст] : матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Одеські етнографічні читання“. – Одеса, 2010 – С. 85.

6. Стельмашук Г. Українські народні головні убори / Г. Стельмашук. – Львів : Априорі. 2013. – 276 с.

7. Маховська С. Весільна обрядовість Верховинського району Івано-Франківської області: локальна специфіка, особливості термінології, динаміка змін / С. Маховська // Народна творчість та етнологія. – 2013. – № 6. – С. 57.

8. Болібрух Л. Барвінковий обряд у весільній обрядовості Богородчанщини : за етнографічними матеріалами експедиції 2008 р.) / Л. Болібрух // Народознавчі Зошити. – 2008. – № 3–4. – С. 309.
9. Пономарьов А. Українська етнографія : Курс лекцій : навчальний посібник. – К. : Либідь, 1994. – С. 275.
10. Маховська С. Весільна обрядовість Верховинського району Івано-Франківської області... – С. 59–60.
11. Обряд гуцульського весілля “вінки“ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://yaremche.org/814>.
12. Зап. 11.10.2016. у с. Микуличин Яремчанського р-н Івано-Франківської обл. від Тодорів Євдокії Юрівни 1939 р. н.
13. Зап. 20.10.2016. у с. Микуличин Яремчанського р-н Івано-Франківської обл. від Кріпчук Ганни Юрівни 1962 р. н.
14. Болібрух Л. Барвінковий обряд у весільній обрядовості... С. 310.
15. Зап. 20.10.2016. у с. Микуличин Яремчанського р-н Івано-Франківської обл. від Кріпчук Ганни Юрівни 1962 р. н.
16. Зап. 20.10.2016. у с. Микуличин Яремчанського р-н Івано-Франківської обл. від Мотрук Ярослави Андріївни 1959 р. н.
17. Болібрух Л. Барвінковий обряд у весільній обрядовості... С. 312.
18. Зап. 11.10.2016. у с. Микуличин Яремчанського р-н Івано-Франківської обл. від Сорохманюк Наталії Юрівни 1956 р. н.
19. Зап. 20.10.2016. у с. Микуличин Яремчанського р-н Івано-Франківської обл. від Кріпчук Ганни Юрівни 1962 р. н.
20. Зап. 11.10.2016. у с. Микуличин Яремчанського р-н Івано-Франківської обл. від Тодорів Євдокії Юрівни 1939 р. н.
21. Зап. 20.10.2016. у с. Микуличин Яремчанського р-н Івано-Франківської обл. від Філяк Дарії Петрівни 1970 р. н.
22. Маховська С. Весільна обрядовість Верховинського району Івано-Франківської області... – С. 60.
23. Шухевич В. О. Гуцульщина... – Ч. 3. – С. 26.
24. Зап. 20.10.2016. у с. Микуличин Яремчанського р-н Івано-Франківської обл. від Кріпчук Ганни Юрівни 1962 р. н.
25. Обряд гуцульського весілля “вінки“ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://yaremche.org/814>.
26. Зап. 20.10.2016. у с. Микуличин Яремчанського р-н Івано-Франківської обл. від Кріпчук Ганни Юрівни 1962 р. н.
27. Там само.
28. Зеленчук Я. Гуцульське весілля на Верховинщині / Ярослав Зеленчук // Українознавство. – 2008. – № 2. – С. 268.
29. Зап. 11.10.2016. у с. Микуличин Яремчанського р-н Івано-Франківської обл. від Сорохманюк Наталії Юрівни 1956 р. н.
30. Зап. 20.10.2016. у с. Микуличин Яремчанського р-н Івано-Франківської обл. від Філяк Дарії Петрівни 1970 р. н.
31. Зап. 20.10.2016. у с. Микуличин Яремчанського р-н Івано-Франківської обл. від Кріпчук Ганни Юрівни 1962 р. н.
32. Там само.
33. Маховська С. Весільна обрядовість Верховинського району Івано-Франківської області... – С. 60.

В статтє описан один из основных элементов традиционной свадьбы - барвинковый обряд на Гуцульщине как неотъемлемый компонент семейной обрядности и яркий показатель национальной идентичности. В современном урбанизированном мире важно проследить, насколько хорошо сохранились и воспроизводятся те или другие традиции и обряды. Барвинковый обряд из давних времен имел особенное значение поскольку символизировал любовь, девичью невинность и счастливый брак. Особое внимание в работе акцентируется на воспроизведение барвинкового обряда в деревне Мыкульчын как региона Гуцульщины.

Ключевые слова: барвинковый обряд, свадьба, сваха, свадебный венок, барвинок.

The article discusses one of the most essential elements of the traditional wedding part – the periwinkle tradition in the Hutsul region. It is considered to be an important constituent of the family customs and a marker of national identity. In the modern and urbanized world, it is essential to trace how these traditions have been followed. The periwinkle tradition has always taken a special place as it symbolizes love, virginity and happy marriage. An emphasis has been made on the representation of the periwinkle tradition in the village of Mykulychyn as the Hutsul region.

Keywords: vinca ceremony, wedding, matchmaker, bridal wreath, periwinkle.